

A GYEP SZEREPE A BIODIVERZITÁS MEGŐRZÉSÉBEN

Láng István

A gyep és a környezet kapcsolata új dimenziót kapott a biodiverzitás megőrzéséről szóló nemzetközi konvenció aláírása után, melyet a UN Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro) fogadtak el. A későbbiek során az egyes országok parlamentjei, így a magyar Parlament is ratifikálták a konvenciót.

A lényeg abban van, hogy a biodiverzitás megőrzése nem csupán a különböző fokozatokban védett természetvédelmi területek feladata, hanem olyan követelmény, amely mindenhol és mindenkor érvényes. Az agrártermelés és az erdészet különösen érintett ebben a folyamatban, hiszen az élőlényeket és az élőhelyeket leginkább befolyásoló termelési ágazatokról van szó. Mindez jelentős átértékelést igényel az agrárágazat környezetvédelmi vonatkozásairól eddig elképzelt kép kialakításánál. Azok az agrárterületek, amelyek nincsenek évente felszántva, kiemelt fontosságot kapnak a biodiverzitás megőrzésében.

Ez az új irányzat napjainkban összekapcsolható a hazai agrártermelés szükségszerű szervezeti átalakítási igényével, amit az új piaci körülmények és nem utolsósorában az Európai Unióhoz való csatlakozás kényszerít ki. Vagyis a szerkezetátalakítás és a fokozott biodiverzitás védelem elvileg összekapcsolható és nagyrészt a mi felelősségünk is, hogy mit teszünk meg ennek érdekében.

Új irányzat lehet az Environmentally Sensitive Areas bevezetése Magyarországon. Nyugat-Európában már tíz évvel ezelőtt elkezdték azoknak a mezőgazdasági területeknek kijelölését, ahol jelentős biológiai értékek vannak, de ahol egyúttal valamilyen termelés is folyik. A mezőgazdaság és a természetvédelem közötti harmonikus kapcsolat megteremtése érdekében a területen élők öt éves kezelési szerződések keretében ünként vállalják bizonyos előírások betartását és ennek fejében hektáronként előre meghatározott támogatásra tarthatnak igényt. Általában mezőgazdaságilag kevésbé értékes területekről van szó, ahol eleve nem folytatható intenzív termelés, de így a táj kettős funkciót kap; korlátozott keretek között folytatott gazdálkodás és aktív természetvédelem. Ennek a rendszernek bevezetésére vonatkozó előkészületek már elkezdődtek. Az elmaradt térségek támogatási szabályainak módosításával a pénzügyi keretek jelentős része is rendelkezésre áll. A helyes gyepgazdálkodásnak itt nagy szerepe lehet. Ismeretes, hogy Magyarországon a füves területekhez kötődik a veszélyeztetett fajok egyharmada. Természetvédelmi szempontból különösen jelentősek a száraz pusztai gyepek, a nedves rétek és a hegyvidéki kaszálórétek.

A magyar Parlament 1996. június 18-án fogadta el a természet védelméről szóló törvényt. Ez a törvény természeti területnek minősíti az erdőt, a gyepet és a nádasat. Az élőhelyek általános védelmével kapcsolatban a törvény kimondja, hogy gyepgazdálkodás elsősorban a gyeptípushoz igazodó legeltetéssel, kaszálással, valamint a vegyi anyagok mérsékelt, természetkímélő használatával történhet. A gyepgazdálkodás mint művelési ág megváltoztatásához külön szakhatósági engedély szükséges.

Az 1995-ben elfogadott környezetvédelmi törvény előírásainak megfelelően el kell készíteni a Nemzeti Környezetvédelmi Programot, amelyet a Parlament fogad el. Ez a Program hatéves cselekvési akciók összessége, amelyben kitűzött célok vannak és egyúttal a megvalósítás jogi, gazdasági és pénzügyi eszközeiről is gondoskodnak. A Program tervezete elkészült és 1996. októberében a Kormány is megvitatta és egyetértéssel adta át a Parlamentnek jóváhagyásra. A parlamenti vitára valószínűleg 1997. első felében kerül sor.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program Nature Conservation fejezetében, a helyzetértékelésnél a következő megállapítás szerepel:

Nedves és közepesen nedves rétjeink, kaszálóink és legelőink állapota az utóbbi 20-25 évben rohamosan romlott. A rétek és legelők területe is nagymértékben csökkent a szántóföldi és erdőgazdálkodási igénybevétel, valamint más hasznosítási formák (halastavak, ipari üzemek, urbanizálódás okozta igénybevételek, közlekedés okozta szegregáció) miatt. Az emberi tevékenységek által okozott zavaró hatások a füves területek nagy részén degradációs folyamatokat indítottak el. A virággazdag hegy- és dombvidéki rétjeink eltűnése, rohamos szegényedése a biológiai sokféleség pusztulásának egyik legriasztóbb jele.

A pannouiai flóratartomány legsajátosabb flóra- és fauna elemei közül igen sok a száraz pusztagyepeink és sziklagyepjeink lakója. Ezeknél az állapotromlás legfőbb oka egészen egyszerűen az élőhelyek megszűnése: gyepfeltörés, gyomosodás, beerdősítés révén. Erdőterületeink látványos gyarapodása részben olyan erdőtelepítéseknek tudható be, amelyekkel pótolhatatlan gyepet szántottak fel.

A füves területeken az elérendő célokat a Nemzeti Környezetvédelmi Program egyik melléklete a Természetvédelmi Alapterv így határozza meg:

- Gondoskodni kell a reliktum és endemikus fajokat nagyszámban őrző füves élőhelyek, sziklagyeppek, lejtősztyepppek, láprétek, lösz-, homok- és szikes puszták, illetve a rájuk jellemző hagyományos gazdálkodási módok fokozott védelméről, érintetlen vagy természet szerű állapotban történő megőrzéséről.

- Ki kell dolgozni a füves élőhelyek osztályozását, az egyes élőhelytípusokon érvényesítendő területkezelési szakmai irányelveket, gazdálkodási módszereket.

- Gondoskodni kell a fokozottan védett növénytársulások kezelési előírásainak kidolgozásáról.

- A foltszerűen települt védett és veszélyeztetett növények és társulások élőhelye körül pufferzónákat kell kialakítani.

- A hegyi kaszálórétek megőrzése érdekében rendszeres kaszáltatásukról a természetvédelmi kezelés részeként kell gondoskodni.

- Az állatvilág sokféleségének megőrzéséhez nem elégséges lokális intézkedéseket hozni. Sok faj esetén a fragmentált, kis populációk fennmaradása csak regionális léptékben biztosítható. Az állatvilág megőrzésében ezért az ökológiai (zöld) folyosó hálózat kialakítása meghatározó jelentőséggel bír.

A következő évtizedben a gyepgazdálkodás és a biodiverzitás megőrzésének összehangolását a fent ismertetett célok és feladatok fogják meghatározni.

Szerző: Prof.Dr.Láng István MTA rendes tagja,
elnöki tanácsadó Magyar Tudományos Akadémia
1051 Budapest, Arany J.u.1.